

Дидактичні умови стимулювання педагогів початкових класів до формування креативних здібностей у молодших школярів

Корольова Л.М.

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Аналіз стану сформованості креативних здібностей у молодших школярів у масовій практиці мав на меті виявлення розуміння вчителями початкових класів сутності поняття «креативні здібності молодших школярів» та з'ясування професійної готовності педагогів до формування креативних здібностей в учнів початкових класів, наявності резервів у знаннях та дидактичних вміннях учителів щодо зазначеного виду діяльності. Водночас передбачалося, що такий аналіз дозволить виявити прогалини у вміннях формувати вчителями креативні здібності у дітей молодшого шкільного віку та зазначити ускладнення у педагогів щодо розуміння та використання таких умінь і навичок у реальних навчальних ситуаціях.

З метою виявлення рівня сформованості креативних здібностей у молодших школярів вчителями початкових класів було проведено констатувальний експеримент педагогічного експерименту.

Завдання констатувального етапу педагогічного експерименту передбачали з'ясування ставлення вчителів до формування креативних здібностей у молодших школярів, готовності їх формувати; виявлення дидактичних умінь учителів формувати креативних здібностей у молодших школярів; встановлення наявності у педагогічному та дидактичному арсеналі навичок, які необхідні при формуванні креативних здібностей у молодшому віці. Першочерговим завданням на констатувальному етапі педагогічного експерименту враховано відбір і розробку діагностичних методик й оволодіння найбільш адекватними з них для визначення дидактичної готовності педагогів до формування креативних здібностей у молодших школярів. Серед методик, які застосовувались на констатувальному етапі, використано анкетування, найбільш доцільне в опитуванні великої вибірки респондентів, ранжування, а також методи математичного аналізу. Розроблена анкета містила питання відкритого та закритого характеру. Питання анкети стосувалися різних сторін формування креативних здібностей у молодших школярів.

З метою виявлення рівнів готовності до формування креативних здібностей у молодших школярів вчителями початкових класів проведено педагогічний експеримент, в якому брали участь слухачі курсів підвищення кваліфікації Запорізького (57 особи), Полтавського (30 осіб), Хмельницького інститутів

післядипломної педагогічної освіти, (30 осіб) з педагогічним стажем не менше трьох років. Загальна кількість респондентів склала 117 осіб. Такий вибір об'єктів дослідження дозволив задіяти вчителів–практиків початкової освіти різних регіонів України. Педагогічний експеримент продовжено анкетним опитуванням учителів, з метою виявлення їх уявлень про сутність креативності, поняття «креативні здібності молодших школярів», їх характеристики і показники, визначення наявності дидактичних умінь та навичок, за допомогою яких вчителі формують креативні здібності молодших школярів в процесі навчання.

Перед респондентами поставлено низку питань, зокрема щодо готовності, виявлення знань та вмінь, які надають основу формуванню необхідних здібностей в молодших школярів

Так, аналізуючи питання «На Вашу думку, які умови стимулюють формування креативних здібностей учнів початкових класів» звернено увагу на те, що серед відповідей вчителів зустрічаються такі варіанти відповідей, як «використання інтерактивних технологій» (47 % респондентів), «гуманістичні принципи освіти» (29 % опитуємих вчителів), «креативне середовище» (15 %), «креативність самого вчителя» (9 % респондентів).

Аналізуючи поданні відповіді вчителів, прийдено до висновку, що сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в центрі його знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, коли дотримуються певних умов:

- створення позитивного настрою для навчання;
- відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей;
- усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів;
- суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку.

Саме цьому сприяють інтерактивні технології. Інтерактивне навчання – специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними прийнято називати засоби, що забезпечують безперервну діалогову взаємодію суб'єктів освітнього процесу. Інтерактивне навчання (від англ. *inter* – взаємний, *act* – діяти), за визначенням О. Пироженка, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. [2, с.574]

Інтерактивна діяльність ґрунтується на активній комунікації учасників освітнього процесу. «Сутність інтерактивного навчання, – стверджують Н. Побірченко та Г. Коберник, – полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання». [2, с.581]

Інтерактивність освіти сприяє формуванню як предметних умінь і навичок, так і загальнонавчальних, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання учні вчаться демократично спілкуватися з іншими людьми, креативно й творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення, при цьому до роботи залучаються всі учасники процесу, які працюють у групах в класі за підготовленим заздалегідь викладачем матеріалом, із дотриманням процедури й регламенту, в атмосфері довіри. [3, с.107-111]

Враховуючи вищесказане, можна погодитись з думкою респондентів та відзначити такі методичні особливості організації інтерактивного навчання, як застосування проблемних ситуацій та формулювань, відповідна організація навчального простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів, оптимізація системи оцінювання процесу та результатів спільної діяльності, розвиток навичок самоаналізу і самоконтролю індивідуальної та групової діяльності – це все буде надавати вчителю простір для формування креативних здібностей у молодших школярів.

Вивчаючи таку умову, як встановлення креативного середовища, творчої атмосфери під час формування креативних здібностей молодших школярів, зроблено висновок, що 15% респондентів, які обрали цю умову, як спосіб формування креативних здібностей мотивували тим, що не менше значення у формуванні особистості має вплив на неї навколишнього середовища.

Середовище – сукупність зовнішніх явищ, які стихійно діють на людину і впливають на її розвиток.

Середовище, яке оточує індивіда від його народження до кінця життя, умовно можна поділити на природне оточення і соціальне середовище. Факторами природного середовища є клімат, рельєф, географічне положення тощо. Соціальне середовище утворюють соціальні групи, які безпосередньо чи опосередковано впливають на дитину (родина, дитячий садок, школа, позашкільні установи, оточення друзів, товариства, засоби масової інформації та ін.). [1, с.168]

У соціумі людина соціалізується – засвоює цінності, досвід, норми, установки, активно втручається до системи соціальних зв'язків, самостійно знаходить шляхи реалізації у суспільстві. При цьому, дитина не тільки залежить від середовища, а й сама є активною, діяльною істотою. Креативне середовище – це фактор та умова розвитку й соціалізації особистості, які визначають її готовність до влучної імпровізації, як на основі точних знань і компетентного розрахунку, так і на високорозвинутій інтуїції.

Креативне середовище стимулює розвиток структурних компонентів готовності молодших школярів до формування в них креативних здібностей, а саме:

- мотиваційного-орієнтаційного (характер ставлення до інновацій);
- змістовно-операційного (рівні системних знань; технологічність; володіння навичками здійсненні даної діяльності (досвід);
- оцінно-рефлексивного компоненту (самооцінка, самокорекція, самоаналіз).

Креативне середовище забезпечує умови, які позитивно впливають на особистість молодшого школяра, стимулюючи його особистісну активність та вміння нестандартно знаходити вихід з нетипових, неординарних ситуацій. До них відносять:

- забезпечення можливості самовираження особистості;
- створення освітнього педагогічного середовища та творчої атмосфери навчального процесу;
- упровадження інтерактивної технології навчання, що надає діяльності продуктивного, творчого характеру.

Результати процесу формування креативних здібностей в молодших школярів будуть позитивні, якщо процес навчання будуватимемо у формі інноваційних моделей, інтерактивної парадигми. Важливо забезпечити таке середовище, у якому молодший школяр виступатиме не тільки об'єктом, але й суб'єктом навчання.

Можна відзначити, що 29% опитуємих вчителів на питання «На Вашу думку, які умови стимулюють формування креативних здібностей учнів початкових класів» відмітили, що однією з умов, які стимулюють формування креативних здібностей у молодших школярів, на думку педагогів, є дотримання гуманістичних принципів освіти. Враховуючи цю думку, зроблено умовивід, що одним з найважливіших проявів і свідчень гуманізація виховання і освіти є своєрідне «олюднення» знань. Тобто така організація навчально-виховного процесу, при якій знання мають особистісний сенс.

У процесі розвитку в рамках гуманістичної педагогіки було розроблено ряд положень, які є її відмінними ознаками і повинні обов'язково враховуватися при реалізації в процесі навчання і виховання. Відзначимо наступні ознаки гуманістичної педагогіки, які на нашу думку допомагають формування креативних здібностей у молодших школярів:

- в процесі навчання і виховання повинно створюватися емоційно стимулююче шкільне середовище;
- обов'язкове заохочення ініціативи учнів у навчально-виховному процесі;
- необхідним є встановлення конструктивних міжособистісних відносин між молодшими школярами;
- для повноцінної реалізації навчально-виховного процесу є необхідною розробка таких освітніх програм, які будуть максимально розвивати потенціал і креативні здібності учнів;
- у процесі утворення необхідним є спільне обговорення вчителем і учнями проблем пізнавального процесу і способів його оцінки;
- одним з необхідних, хоча часто і важко досяжних умов, є відмова від використання оцінки, як форми тиску на учнів.

Така побудова навчального процесу та педагогічна взаємодія дозволяє використовувати різні форми навчальної роботи – від гнучких, на етапі самовизначення учнів, до таких, які будуть спиратися на стійку мотивацію і потреби молодших школярів. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) вимагає креативного зростання педагогів, створення умов для постійного підвищення їхнього

освітнього і кваліфікаційного рівнів, удосконалення майстерності вчителя. Розвиток креативної особистості педагога є неодмінною умовою й обов'язковою складовою його професійної компетентності. Креативність учителя — багатогранне явище. Воно пов'язано із можливостями вчителя в області творчої педагогічної діяльності, що спрямована на розв'язання проблем практики навчання й виховання. Крім того, це явище включає генетичні особливості, здібності й набутий життєвий та професійний досвід; особистісні якості, знання, уміння й навички професійної діяльності, її індивідуальний стиль; об'єктивно та суб'єктивно нове тощо. [4, с.5]

Актуальність даної проблеми зумовлена соціальним запитом суспільства на розвиток креативних здібностей, які сприяють розумінню, переосмисленню оточуючого середовища, критичному ставленню до дійсності, засвоєнню продуктивних способів оперування нею, досвіду креативної діяльності, самостійному креативному мисленню.

Література:

1. Роджерс Н. Творчество как усиление себя / Н. Роджерс // Вопросы психологии. – 1990. – № 1. – С. 164–168.
2. Розенберг В.С. Психопсихоогические аспекты изучения творчества // Психология художественного творчества: Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченков. - Минск.: Харвест, 1999. – С. 569-593.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. / Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
4. Слободян О.П. Методологічні аспекти творчого саморозвитку особистості / О.П. Слободян // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2002. – Вип. 24. С. 3-10.